

CỘNG ĐỒNG ASEAN TRONG NHẬN THỨC CỦA ASEAN 5

NGUYỄN THU MỸ*

Như chúng ta đã biết, tại Hội nghị Thượng đỉnh ASEAN lần thứ 9 họp tại Bali tháng 11 năm 2003, các nhà lãnh đạo 10 nước thành viên ASEAN đã ký Tuyên bố Hoà hợp ASEAN II, trong đó đặt ra mục tiêu xây dựng Cộng đồng ASEAN dựa trên 3 trụ cột: Cộng đồng an ninh ASEAN (ASC), Cộng đồng kinh tế ASEAN (AEC) và Cộng đồng văn hoá - xã hội ASEAN. Việc xây dựng thành công AC sẽ biến Đông Nam Á thành khu vực hoà bình, ổn định và phát triển bền vững trong thế kỷ XXI.

Trong những năm qua, các nước thành viên ban đầu của ASEAN (Indônêxia, Malaixia, Thái Lan, Xingapo và Philippin (thường được gọi là ASEAN 5) đã rất nhiệt tình trong việc thúc đẩy xây dựng cộng đồng ASEAN. Những nhận thức tích cực của họ về AC là một trong những nguyên nhân quan trọng nhất thúc đẩy quá trình này.

Vậy nhận thức của ASEAN 5 về Cộng đồng ASEAN và các trụ cột của nó như thế nào? Bài viết này sẽ đề cập tới vấn đề trên.

1. Nhận thức của các nước ASEAN 5 về

Cộng đồng ASEAN và các trụ cột của nó

1.1. Nhận thức chung về AC

Cũng như các nước ASEAN khác, ASEAN 5 nhiệt liệt hoan nghênh kế hoạch xây dựng Cộng đồng ASEAN. Theo họ, việc xây dựng Cộng đồng ASEAN không chỉ là cần thiết mà còn rất cấp bách. Bởi vì, ASEAN đang đứng trước những thách thức vô-cùng to lớn. Sự trỗi dậy của Trung Quốc và Ấn Độ đang biến đổi cảnh quan chiến lược và tạo ra những năng động mới bên trong châu Á. Các công ty, các nhà đầu tư đang chú ý tới những cái đang diễn ra ở châu Á, nhưng họ cũng đang tập trung nỗ lực lớn hơn vào hai người khổng lồ đang trỗi dậy này. Ở những nơi khác trên thế giới, các nước vùng Vịnh, Đông Âu cũng đang cải cách nền kinh tế của họ và đang trở thành những điểm đầu tư hấp dẫn. Trong khi, ASEAN dường như không tạo được ấn tượng mạnh mẽ nào đối với họ. Hiện nay, nhiều nhà đầu tư nhìn ASEAN như 10 nền kinh tế quốc gia biệt lập, bị chia vụn, quá nhỏ, không đáng chú ý. Trước thực tế này, Thủ tướng Lý Hiển Long cảnh báo “Nếu hội nhập của ASEAN trì trệ, trong

* PGS.TS Nguyễn Thu Mỹ, Viện Nghiên cứu Đông Nam Á

khi phần còn lại của thế giới tiến lên phía trước, chúng ta sẽ bị bỏ lại phía sau và trở nên không thích hợp". Để ngăn chặn nguy cơ này, ông kêu gọi: "Đứng vào cuộc chơi, ASEAN phải có hành động có tính quyết định. Chúng ta phải trở thành một nhóm mạnh hơn và hiệu quả hơn, có thể liên kết với Trung Quốc và Ấn Độ một cách hiệu quả". Hội nhập khu vực, do vậy, là con đường ASEAN phải đi qua dấu con đường đó "có thể là khó khăn, và là một thực tế thiếu sự sống động, bởi vì, đơn giản là chúng ta không có sự lựa chọn nào khác... ASEAN phải hội nhập để sống sót"⁽¹⁾.

Quan điểm trên của nhà lãnh đạo Xingapo đã nhận được sự chia sẻ của nhiều nhà lãnh đạo và các quan chức cao cấp của các nước thành viên khác. Trong bài phát biểu tại Ban Thư ký ASEAN ngày 3/11/2001, Tổng thống Philippin, Gloria Macapagal Arroyo nhấn mạnh rằng "Trong một thế giới bấp bênh về an ninh và biến động liên tục về kinh tế, chúng ta biết rằng cá thể các quốc gia Đông Nam Á, ngay dù rộng lớn như Indônêxia hay tiên tiến về kinh tế như Xingapo, không thể có hoà bình, không thể phát đạt, không thể hy vọng có thịnh vượng, không thể có niềm tin vào tương lai, trừ khi làm việc cùng nhau, đứng bên cạnh nhau, góp chung của cải, chia sẻ ngày càng nhiều mối quan tâm, tin tưởng lẫn nhau và ngày càng nói chung một tiếng nói trong các cộng đồng quốc tế"⁽²⁾.

Tuy nhiên, mục đích hội nhập khu vực của ASEAN không chỉ có vậy mà còn nhằm nâng cao vị thế của Đông Nam Á trên thế giới. Hiện nay, châu Á đã trở thành tiêu điểm mới của trò chơi lớn trong các quan hệ quốc tế. Nó là khu vực đang thịnh vượng và nở rộ các cơ hội kinh doanh và vì vậy đang thu hút sự chú ý của nhiều

nước. Tuy nhiên, theo nhận xét của Thủ tướng Lý Hiển Long, các "vai diễn" trong và ngoài khu vực đang hào hứng can dự, nhưng đồng thời lại nghi kỵ lẫn nhau. Sự có mặt của nhiều vai diễn trong khu vực và mối quan hệ quyền lực phức tạp của họ đã làm cho hình ảnh của một châu Á mới vừa trở nên rất quan trọng, vừa khó định hình. Trong một châu Á như vậy, "ASEAN có cơ hội để đóng một vai trò xây dựng". Nhờ sự khôn khéo và những nỗ lực không mệt mỏi của các nhà lãnh đạo Hiệp hội, ASEAN đang nắm vai trò lãnh đạo trong một cấu trúc khu vực đang phát triển ở Đông Nam Á. Để duy trì vai trò đó, các nước Đông Nam Á phải hội nhập sâu hơn, phải "sáng tạo ra một tổ chức ASEAN thống nhất, gắn kết với nhau".

Việc xây dựng thành công AC, theo Indônêxia "sẽ tạo nên sự hội nhập cuối cùng của ASEAN và là sự đảm bảo chắc chắn nhất rằng trong một thế giới đang toàn cầu hoá sâu sắc, ASEAN sẽ không bao giờ bị gạt ra ngoài lề. ASEAN sẽ là một nhân tố có hiệu lực hơn, đóng góp nhiều hơn vào sự nghiệp an ninh, thịnh vượng và hài hoà xã hội ở cấp độ khu vực và toàn cầu".

Với nhận thức như vậy về tầm quan trọng của hội nhập khu vực, các nhà lãnh đạo các nước thành viên ASEAN đã tích cực đóng góp vào việc làm rõ mục đích, tính chất và các định hướng chính sách để xây dựng AC.

Theo Indônêxia, "Cộng đồng đã có một ý nghĩa đặc biệt trong ASEAN. Nó có nghĩa không chỉ là chia sẻ mục đích, nguồn lực mà cả sự chia sẻ giá trị. Nó bao gồm cả sự nuôi dưỡng cảm nhận của chúng ta về nhau (we feeling)"⁽³⁾.

Trong nhận thức của Thái Lan, mục

đích của AC là "tạo lập một Cộng đồng ASEAN hội nhập thật sự vào năm 2020" Đây là một chiến lược toàn diện. Việc thực hiện chiến lược đó sẽ "giải quyết các vấn đề phát triển theo phương cách tổng thể và gắn kết" và làm cho "ASEAN trở thành một khu vực thống nhất có tiếng được tôn trọng về hoà bình và phát triển trong cộng đồng quốc tế"⁽⁴⁾.

Các nhà lãnh đạo Philippin cho rằng AC "phải trở thành một liên minh chính trị thông qua việc thành lập Liên hiệp các Nhà nước Đông Nam Á (United States of Southeast Asia). Bởi vì chỉ có liên minh chính trị mới ngăn ngừa được xung đột trong tương lai. Chỉ liên minh chính trị mới tạo ra ổn định và sự thịnh vượng cần thiết để đảm bảo tự do, công lý và phẩm giá cho nhân dân Đông Nam Á. Chỉ liên minh chính trị mới có thể đảm bảo sự phát triển hiệu quả của Cộng đồng ASEAN"⁽⁵⁾.

Quan điểm trên của Philippin về AC cho thấy họ mong muốn hội nhập khu vực của ASEAN được đưa lên nấc thang cao nhất của tiến trình hội nhập khu vực, tương tự như Liên minh châu Âu hiện nay.

Malaixia không chia sẻ quan điểm trên. Theo Kuala Lumpur, Cộng đồng ASEAN có thể là một định chế với một vài nguyên tắc và cơ cấu rõ ràng, nhưng đồng thời là Cộng đồng tôn trọng chủ quyền của mỗi quốc gia thành viên. Cộng đồng ASEAN sẽ không đòi hỏi các nhà nước thành viên của nó để mất chủ quyền và năng lực sáng tạo của họ. Ngược lại, họ sẽ hoàn toàn tự do theo đuổi các lợi ích quốc gia và các quan hệ song phương căn bản cốt lõi với các thành viên khác của cộng đồng và với các nước khác ngoài cộng đồng. Cộng đồng ASEAN "sẽ tạo ra môi trường thuận lợi cho sự nở rộ bản sắc

quốc gia dân tộc trong khi vẫn chia sẻ những nguyên tắc chung, các thực tiễn và giá trị chung"⁽⁶⁾.

Như vậy, Cộng đồng ASEAN, theo cách nhìn của Malaixia, là Cộng đồng các quốc gia độc lập, gắn bó với nhau bởi một nền tảng kinh tế chung, các giá trị khu vực chung và một nền an ninh chung; là cộng đồng mở, hướng ra bên ngoài thông qua việc mở rộng các quan hệ về an ninh, chính trị, kinh tế, văn hoá, xã hội với các đối tác trong khu vực và trên thế giới.

Cũng như Thái Lan và các nước thành viên khác, Malaixia hy vọng Cộng đồng ASEAN sẽ là hạt nhân trong việc xây dựng Cộng đồng Đông Á.

1.2. Nhận thức về các trụ cột của Cộng đồng ASEAN

1.2.1. Nhận thức về Cộng đồng an ninh ASEAN (ASC)

Là tác giả của ý tưởng xây dựng ASC, Indônêxia đặc biệt chú ý tới việc làm sâu sắc hơn khái niệm an ninh toàn diện, triết lý an ninh cơ bản của ASC. Theo Tổng thống Susilô, ngày nay "khái niệm an ninh đã được mở rộng hơn nhiều. Không còn chỉ là sự bảo vệ nhà nước chống lại một quân đội xâm nhập qua biên giới... Khái niệm an ninh được mở rộng tới cái được gọi là "an ninh con người". "Nhà nước có trách nhiệm chung bảo vệ sự toàn vẹn của con người về thể chất và phẩm giá của họ, dù họ chỉ có một mình hoặc là một bộ phận của một nhóm, chống lại một cuộc tấn công, dù chúng là bọn khủng bố, tội phạm thông thường hay cúm gia cầm hoặc sóng thần"⁽⁷⁾.

Về phần mình, Malaixia xem ASC là một thể chế góp phần duy trì và bảo vệ nền hoà bình ở Đông Nam Á. Do vậy, việc xây dựng ASC, theo Malaixia, là một

trong những cách tốt nhất để duy trì và giữ gìn hoà bình, an ninh ở Đông Nam Á. Đối với Thái Lan, ASC đánh dấu bước mở đầu hợp tác chặt chẽ hơn giữa các nước Đông Nam Á trong lĩnh vực an ninh. Trong quan điểm của Băng Cốc, khi ASEAN trở thành một cộng đồng thì các vấn đề an ninh, xã hội của Thái Lan, điển hình là các cuộc xung đột ở miền Nam Thái Lan và mâu thuẫn Thái Lan - Myanma sẽ được giải quyết dễ dàng hơn, nhờ sự hợp tác và giúp đỡ từ các thành viên khác trong cộng đồng.

1.2.2. Về Cộng đồng kinh tế ASEAN (AEC)

Về Cộng đồng kinh tế ASEAN, Indônêxia cho rằng AEC là tất yếu và "không có sự lựa chọn nào khác. Bởi vì, "chỉ thông qua hội nhập kinh tế hoàn toàn ASEAN mới có thể khai thác tiềm năng thị trường khổng lồ của nó và thu lợi từ các nền kinh tế tâm cơ bên trong khu vực"⁽⁸⁾. Những lợi ích do AEC đem lại sẽ "là một phương cách đảm bảo rằng có bánh mì hàng ngày trên bàn ăn của gia đình"⁽⁹⁾.

Từ quan điểm của Indônêxia về Cộng đồng kinh tế ASEAN có thể thấy nước này coi AEC như một công cụ có thể giúp ASEAN khai thác các tiềm năng kinh tế của khu vực và đem lại đời sống no ấm cho nhân dân các nước thành viên.

Theo cách nhìn của Xingapo, AEC sẽ làm cho ASEAN trở thành "một đối thủ cạnh tranh toàn cầu, một địa điểm thu hút vốn đầu tư lớn"⁽¹⁰⁾. Thông qua AEC, sức hấp dẫn của Xingapo đối với các công ty xuyên quốc gia, sẽ được nâng lên.

Chia sẻ ý tưởng trên, Malaixia khẳng định rằng mục tiêu của AEC là tạo ra một khu vực kinh tế ổn định, thịnh vượng và có tính cạnh tranh cao. AEC cũng làm cho

các nền kinh tế ASEAN trở nên đa dạng hơn, tạo ra các cơ hội hỗ trợ và bổ sung cho nhau giữa các nền kinh tế trong khu vực. Liên kết kinh tế khu vực thông qua AEC sẽ làm cho khu vực ASEAN trở nên năng động hơn, linh hoạt hơn, tiềm lực lớn mạnh hơn và có vị trí xứng đáng trong chuỗi cung ứng và kinh doanh trên toàn cầu. Cuối cùng, Cộng đồng kinh tế là điều kiện để các nước trong khu vực cùng nhau phát triển kinh tế công bằng, giảm đói nghèo và những khác biệt trong xã hội⁽¹¹⁾.

Đối với các nhà lãnh đạo Philippin, việc thành lập AEC là cần thiết. Bởi vì, hiện nay ASEAN đang phải đối diện với những thách thức mới về kinh tế. Đó là sự cạnh tranh của các nền kinh tế mới nổi như Trung quốc, Ấn Độ và Braxin. Trong bối cảnh như vậy, hội nhập kinh tế của ASEAN, vốn được bắt đầu từ năm 1993 với việc thành lập AFTA, vẫn tiến triển rất chậm chạp. Cho tới nay, AFTA vẫn chỉ là tập hợp các thị trường tách biệt. Các công ty ASEAN chưa thể hoạt động trên một quy mô vừa hiệu quả về kinh tế vừa có khả năng cạnh tranh toàn cầu. Do vậy, việc biến ASEAN thành một thị trường đơn nhất thật sự sẽ giúp ASEAN nâng cao khả năng cạnh tranh và phục hồi sự về vang về kinh tế của nó trước đây. Theo ý nghĩa này, "việc xây dựng cộng đồng, đối với ASEAN, tương đương với sự sống còn của khu vực."

1.2.3. Về Cộng đồng văn hoá - xã hội ASEAN (ASCC)

Trong số các cấu thành của của AC, ASCC dường như thu hút được sự chú ý nhiều nhất của hầu hết các nhà lãnh đạo ASEAN 5. Nhiều nhà lãnh đạo các nước trên cho rằng việc xây dựng ASCC là dễ nhất, nhưng cũng là khó nhất. Kinh

nghiệm của Liên minh châu Âu cho thấy những sự sắp đặt các thoả thuận khu vực vượt qua thực tiễn hay nhận thức của những người dân bình thường có hiệu quả rất hạn chế. Sẽ không thể xây dựng được AC, nếu không thu hút được sự quan tâm của những người dân thường ASEAN. Bởi vì, "xương sống của bất kỳ Cộng đồng quốc gia nào không phải là các chính phủ mà là nhân dân, những người tạo nên các quốc gia"⁽¹²⁾. Vai trò của nhân dân trong một cộng đồng khu vực cũng tương tự như vậy. Muốn lôi cuốn sự chú ý của người dân, ASEAN phải làm cho họ cảm thấy tâm nhìn ASEAN cũng chính là tâm nhìn của họ. Để đưa ASEAN tới gần nhân dân, Thủ tướng Badawi nhấn mạnh: "Chúng ta phải loại bỏ nhận thức rằng ASEAN chỉ là các cuộc gặp mặt giữa các nhà lãnh đạo chính trị hoặc các quan chức chính phủ hoặc nó là mối quan tâm đặc biệt chỉ của cộng đồng kinh doanh. Trong 39 năm qua, ASEAN đã là một hiệp hội liên chính phủ nhiều hơn. Trong 39 năm tới, ASEAN cần trở thành một tổ chức hướng vào nhân dân"⁽¹³⁾.

Trong ASCC, Malaixia đặc biệt quan tâm đến con người, coi con người là yếu tố quan trọng trong sự phát triển của xã hội. Do vậy, chính phủ nước này nhấn mạnh nhiều tới việc phát triển nguồn nhân lực, nhất là thế hệ trẻ. Trong bài phát biểu nhân kỷ niệm 39 năm ngày thành lập ASEAN, Thủ tướng Malaixia, Abdullah Ahmad Badawi khẳng định rằng nhiệm vụ quan trọng nhất của Chính phủ các nước ASEAN là phải thực hiện nâng cao tri thức và kỹ năng cho thế hệ trẻ, làm cho họ trở thành nguồn vốn nhân lực có chất lượng và giá trị.

Quan điểm trên của Malaixia cũng là quan điểm của nhiều nhà lãnh đạo

ASEAN khác. Theo Philíppin, để xây dựng ASCC, cần phát huy vai trò của xã hội dân sự. Các giá trị văn hoá truyền thống của các dân tộc Đông Nam Á cũng cần phải được phát huy, nhất là các giá trị gia đình truyền thống.

Đối với việc hiện thực hoá một cộng đồng các xã hội đùm bọc lẫn nhau, điều ASEAN cần làm trước hết là tạo ra những tiền đề cho nó ở mỗi nước. ASEAN cần hoạt động để tạo ra các xã hội càng công bằng, càng bao dung càng tốt. Hiệp hội này cũng cần thừa nhận các mối quan ngại chính đáng của những người dân thường như môi đe dọa dịch bệnh, đói khát, thất nghiệp, tội ác, xung đột xã hội, đàn áp về chính trị và suy giảm về môi trường.

Một đảm bảo khác cho sự thành công của AC nói chung và ASCC nói riêng là xã hội hoá thanh niên thông qua hệ thống trường học. Theo quan điểm của Philíppin, thanh niên các nước ASEAN là đối tượng chính của những nỗ lực của ASEAN trong việc khắc sâu tâm nhìn của Hiệp hội. Để thanh niên ASEAN chia sẻ tâm nhìn ASEAN, cần làm cho họ hiểu rõ khái niệm về Cộng đồng Đông Nam Á cùng chia sẻ và đùm bọc lẫn nhau. Điều này có thể đạt được một cách dễ dàng nhất và tự nhiên nhất, thông qua giáo trình và phương pháp giảng dạy của các hệ thống giáo dục quốc gia và trường học.

3.1.1. *Đổi mới tư duy về ASEAN*

Theo các nhà lãnh đạo ASEAN 5, để đảm bảo thành công cho AC, thì điều cần làm trước hết là "phải tư duy lại ASEAN dưới Ánh sáng mới." Tổng thống Susilô Bambang của Indônêxia cho rằng ngày nay các nước ASEAN phải tư duy trong khuôn khổ nhu cầu gắn kết về chính trị giữa các thành viên của gia đình ASEAN.

Sự gắn kết về chính trị như vậy cần xuất phát từ cam kết cùng chia sẻ các giá trị cơ bản về dân chủ, quyền con người và thị trường tự do”.

Chia sẻ quan điểm trên, Thủ tướng Badawi khẳng định rằng ASEAN cần vừa phải bảo tồn các giá trị đã được thử thách vừa cần phải thay đổi. Những giá trị của ASEAN cần được bảo tồn là những nguyên tắc trong quan hệ ứng xử giữa các nước Đông Nam Á, vốn đã được ghi trong TAC. Bởi vì, các nguyên tắc này đã chứng tỏ được các giá trị của nó. Do tuân thủ các nguyên tắc đó, các nước ASEAN đã có thể xây dựng lòng tin với nhau và ngăn ngừa các vấn đề song phương và nội bộ bùng phát và tác động tới sự gắn kết của tổ chức. Tinh thần Hiệp ước cũng giúp các nước ASEAN ngăn không cho các ảnh hưởng ngoài khu vực phá vỡ sự thống nhất và tình đoàn kết giữa các quốc gia Đông Nam Á.

Tuy nhiên, trong bối cảnh toàn cầu hoá, "Các khái niệm và các nguyên tắc được ghi trong TAC có thể thật sự cần được xác định lại và cập nhật để thích hợp và đáp ứng được nhu cầu đang thay đổi của các nước thành viên." Trong các nguyên tắc của TAC, nguyên tắc không can thiệp được Thủ tướng Malaixia đề cập tới nhiều nhất. Theo ông, thông qua phản ứng khác nhau của các nước thành viên đối với tình hình ở Mianma, nguyên tắc không can thiệp cần được xác định lại. Việc xác định lại nguyên tắc này không có nghĩa là loại bỏ nó.

Bên cạnh việc bảo tồn các giá trị tốt đẹp của ASEAN, Hiệp hội cần phải được đổi mới. Số 1 trong danh sách những thay đổi cần thực hiện trong các công việc của ASEAN là làm cho các hoạt động của nó

hướng vào con người nhiều hơn, để đem tổ chức này đến gần nhân dân hơn⁽¹⁴⁾.

Vấn đề thứ hai cần "đổi mới cấp thiết" trong quá trình xây dựng AC, là làm cho ASEAN tích cực hơn trong việc tự khẳng định mình với tư cách là một nhóm trong quan hệ với các nhóm khác hoặc với các tổ chức quốc tế khác nhau.

3.1.2. Đổi mới cách tiếp cận của các nước thành viên ASEAN đối với hội nhập khu vực

Việc tư duy lại về ASEAN không chỉ đòi hỏi các nhà lãnh đạo Hiệp hội phải xem lại các nguyên tắc cơ bản của ASEAN mà còn phải thay đổi cả cách tiếp cận của các nước thành viên đối với hội nhập khu vực.

Cách cận truyền thống lấy lợi ích quốc gia làm kim chỉ nam cho việc tham gia hội nhập khu vực mà các nước thành viên ASEAN vẫn đi theo từ trước tới nay, cần được xem xét lại. Bởi vì, theo Tổng thống Arryo, hiện nay các nền kinh tế ASEAN đã trở nên tùy thuộc lẫn nhau. Việc nâng cao khả năng cạnh tranh của một nền kinh tế quốc gia thành viên phụ thuộc nhiều vào các biện pháp quản trị (governance), bao gồm sự toàn vẹn và năng lực của hệ thống tài chính, pháp lý và các nguyên tắc luật pháp, sự minh bạch của những giao dịch của chính phủ và tư nhân, cạnh tranh công bằng và mở cửa, phân phối công bằng hơn các lợi ích của tăng trưởng...

Mặc dù các vấn đề này chủ yếu là những vấn đề về chính sách đối nội, nhưng tình hình ở một nước ASEAN lại ảnh hưởng tới tất cả các nước khác. Việc kinh doanh được tiến hành ở một nước ASEAN như thế nào sẽ ảnh hưởng tới cách nhìn của cộng đồng kinh doanh quốc tế đối với các nước khác. Như vậy, lợi ích của mỗi

quốc gia thành viên đã tùy thuộc vào lợi ích chung của khu vực và ngược lại. Với quan điểm như vậy, Tổng thống Arroyo kêu gọi: "Chúng ta phải nghĩ ở tầm khu vực. Chúng ta phải thật sự tin rằng lợi ích quốc gia, công ty, lợi ích cá nhân của chúng ta nằm trong số phận của khu vực"⁽¹⁵⁾.

Quan điểm trên được chính phủ và giới báo chí Thái Lan chia sẻ. Băng Cốc cho rằng để hiện thực hoá ASC, các nước ASEAN cần thay đổi cách tiếp cận về hợp tác an ninh khu vực. Cho tới nay, các nước thành viên ASEAN vẫn tiếp tục các quan điểm chính trị an ninh lấy mình làm trung tâm. Cách tiếp cận này "đã làm thất bại những nỗ lực thoả hiệp lẫn nhau vì nhu cầu an ninh tập thể của cả nhóm." Sở dĩ, cách tiếp cận hợp tác an ninh trên vẫn tiếp tục tồn tại vì "ASEAN quá bị Ám ảnh về chủ quyền, ngay dù khái niệm về một thể giới không biên giới đang ngày càng trở thành chủ đề thảo luận.

Các nhà lãnh đạo khác của ASEAN như Tổng thống Megawati của Indônêxia, Thủ tướng Xingapo Lý Hiển Long của Xingapo, Thủ tướng Badawi của Malaixia cũng lên tiếng về vấn đề này.

Trong diễn văn đọc tại AEM 36, tổ chức ở Bali ngày 3/9/2004, Tổng thống Indônêxia lúc đó là bà Megawati đã nhấn mạnh rằng hội nhập kinh tế khu vực không phải là chỉ là vấn đề chính sách mà là cam kết. Bà kêu gọi các Bộ trưởng phá vỡ hàng rào tâm lý về lợi ích dân tộc để đạt được tiến bộ thật sự trong hội nhập kinh tế khu vực⁽¹⁶⁾.

Sự phê phán của Thủ tướng Lý Hiển Long đối với chủ nghĩa dân tộc về kinh tế của một số nước thành viên ASEAN còn gay gắt hơn. Theo ông, đối với một vài nước, ưu tiên là thu hẹp khoảng cách phát

triển. Họ lo ngại rằng hội nhập nhanh có nghĩa là cạnh tranh trực tiếp ngay trước ngưỡng cửa của họ. Những chính phủ khác thì bận rộn với những sức ép của các vấn đề nội bộ. Họ phải đối phó với vô số những lợi ích nhóm và sức ép chính trị mạnh ở mọi cấp độ. Do vậy, "không có gì ngạc nhiên là hội nhập chặt hơn không phải là quan trọng nhất trong chương trình nghị sự của họ"⁽¹⁷⁾.

Khác với quan điểm của Xingapo, Malaixia cho rằng việc xây dựng Cộng đồng ASEAN đang diễn ra trong bối cảnh có sự đa dạng giữa các nước thành viên về lịch sử, văn hoá, chế độ chính trị và trình độ phát triển. Đây sẽ là một công việc hết sức khó khăn, phức tạp. Do vậy, theo Thủ tướng Badawi, cách tiếp cận hướng tới Cộng đồng ASEAN nên là cách tiếp cận tiệm tiến, thực hiện từng bước. Theo ông, đó là "cách tiếp cận hiện thực nhất, khi cân nhắc tới lịch sử thực tiễn của ASEAN, các truyền thống cũng như các đòi hỏi của tương lai"⁽¹⁸⁾.

3.1.3. Thể chế hoá ASEAN hơn nữa

Theo các nhà lãnh đạo ASEAN 5, các thể chế hợp tác hiện nay của ASEAN cũng cần xem xét lại. Tính chất lỏng lẻo về thể chế của ASEAN là phù hợp với Đông Nam Á, khi khu vực này bị phân chia thành những khối chính trị và kinh tế đối lập nhau và sự hiểu biết giữa các nước thành viên về nhau còn rất hạn chế. Đông Nam Á những năm cuối thế kỷ XX đầu XXI đã khác xa với chính nó ở giai đoạn trước đó.

Hơn nữa, những thách thức mà ASEAN đang phải đối diện ở giai đoạn hiện nay cũng khác về cơ bản với những thách thức trong thời gian trước. Trong bối cảnh như vậy, nếu cứ duy trì những cơ chế hợp tác lỏng lẻo như trước, ASEAN sẽ không thể

lấy lại vinh quang của nó trong phát triển kinh tế ở nửa cuối những năm 80 đầu 90 thế kỷ XX. Nó cũng không thể giữa vững vai trò của mình trong một kiến trúc khu vực do chính nó tạo ra và đang chèo lái. Do vậy, điều cấp bách phải làm trong quá trình đổi mới ASEAN là phải thể chế hoá hơn nữa Hiệp hội này. Với quan điểm như vậy, Thủ tướng Malaixia đã đưa ra khuyến nghị xây dựng **một định chế ASEAN**. Định chế này sẽ làm ASEAN có tư cách pháp nhân quốc tế rõ ràng để giúp nó có thể quản lý làn sóng toàn cầu hoá.

Gợi ý trên hàm ý rằng ASEAN cần xây dựng một bản Hiến chương. Hiến chương sẽ đem tới cho ASEAN một tư cách pháp nhân quốc tế. Nó sẽ cung cấp khuôn khổ luật pháp để đưa các quyết định, văn kiện, hiệp ước của ASEAN vào pháp luật của các nước thành viên.

Các nhà lãnh đạo khác như Tổng thống Susilô Bam bang, Thủ tướng Lý Hiển Long, Tổng thống Arryo cũng tán thành quan điểm này. Tổng thống Susilô Bambang cho rằng ngoài việc đem tới cho ASEAN tư cách pháp nhân, Hiến chương sẽ làm cho ASEAN thấm đẫm ý thức về mục đích, tái khẳng định và luật hoá các mục đích, các nguyên tắc của ASEAN, tăng cường tổ chức và các thể chế của nó, làm cho các nước kém phát triển hơn đuổi kịp các nước khác.

Việc thể chế hoá ASEAN cũng được các nhà lãnh đạo, các quan chức cao cấp Philippin nhấn mạnh. Theo quan điểm của Philippin, hiện nay, ASEAN chưa có các thể chế khu vực đủ mạnh để ra quyết định và quan trọng hơn là Áp đặt quyết định của nhóm. Việc không có những thể chế khu vực mạnh đã và sẽ cản trở tiến trình hội nhập khu vực. Bởi vì, như nhận

xét của McKinsey "trong thực tế, ASEAN đã đảm bảo quyền phủ quyết cho bất kỳ thành viên nào mà, vì những lý do riêng của họ, chống lại sự hội nhập khu vực". Do vậy, để thúc đẩy hội nhập khu vực, theo Philippin, ASEAN cần lập ra các thể chế không chỉ đại diện cho lợi ích của các nhà nước thành viên mà còn cho lợi ích của cả nhóm với tư cách một tổng thể.

3.1.4. Lôi cuốn nhân dân các nước thành viên vào các hoạt động của Hiệp hội

Định hướng chính sách thứ tư cho việc xây dựng AC của các nhà lãnh đạo ASEAN 5 là lôi cuốn sự tham gia của nhân dân các nước thành viên vào sự nghiệp chung của khu vực. Để làm được điều này, theo Thủ tướng Lý Hiển Long, chính phủ các nước thành viên cần "giải thích cho nhân dân cái gì đang đe dọa vì sao ASEAN là quan trọng. Họ phải hiểu cụ thể hội nhập đối với họ nghĩa là: nhiều lựa chọn hơn, nhiều cơ hội hơn là cuối cùng là đời sống tốt hơn"⁽¹⁹⁾.

2. Một vài nhận xét về nhận thức của các nước ASEAN về AC và các trụ cột

Tìm hiểu nhận thức của các nước ASEAN về Cộng đồng ASEAN và các trụ cột của nó, có thể rút ra một số nhận xét sau:

Thứ nhất, tất cả các nước thành viên ASEAN 5 đều nhận thấy cần thiết phải làm sâu sắc hơn hội nhập khu vực của ASEAN để ứng phó có hiệu quả trước những thách thức mà Hiệp hội này và các thành viên của nó phải đối diện trong kỷ nguyên toàn cầu hoá. Việc xây dựng AC chính là phương cách giúp ASEAN làm sâu sắc hơn hội nhập khu vực.

Thứ hai, các nước ASEAN 5, trừ Philippin, đều nhất trí khẳng định rằng

AC sẽ không phải là một tổ chức siêu quốc gia đặt lên trên các nước thành viên như trong trường hợp EU mà là Cộng đồng các quốc gia độc lập, có chủ quyền.

Thứ ba, các nước ASEAN 5 đều nhất trí quan điểm xây dựng cộng đồng ASEAN dựa trên 3 trụ cột: ASC, AEC và ASCC. Các trụ cột này có quan hệ mật thiết với nhau, là điều kiện phát triển của nhau và bổ sung lẫn cho nhau.

Tuy nhiên, mối quan tâm của các nước ASEAN 5 với các trụ cột của AC có khác nhau. Trong khi các nước ASEAN có trình độ phát triển cao và không có những vấn đề phức tạp về an ninh như Xingapo quan tâm nhiều hơn tới Cộng đồng kinh tế ASEAN, thì các nước phát triển thấp và đang phải đối phó với tình trạng bất ổn định về chính trị như Indônêxia lại quan tâm nhiều hơn tới ASC và ASCC.

Các nước ASEAN 5 cũng có sự quan tâm khác nhau đối những phương diện khác nhau của từng trụ cột của AC. Indônêxia, Thái Lan, Philippin coi trọng vấn đề an ninh con người trong quá trình xây dựng Cộng đồng an ninh ASEAN. Mặc dù là những nước có trình độ phát triển cao nhất trong Hiệp hội, Xingapo và Malaixia hầu như không đề cập tới vấn đề trên.

Thứ tư, để xây dựng thành công AC các nước ASEAN 5 đã đưa ra nhiều ý kiến khác nhau. Song tất cả các nước ASEAN đều cho rằng cần đổi mới ASEAN, làm cho các thể chế của Hiệp hội này trở thành một công cụ hiệu quả hơn, năng động hơn. Việc xây dựng Hiến chương ASEAN không những là cần thiết mà còn là cấp bách.

Để xây dựng thành công AC, các nhà lãnh đạo các nước ASEAN 5 đều thống nhất quan điểm cho rằng cần lôi cuốn sự tham gia của nhân dân, đặc biệt là thanh

niên các nước thành viên vào sự nghiệp chung này.

Trong khi các nhà lãnh đạo các nước thành viên có trình độ phát triển thấp chỉ kêu gọi cải cách các thể chế hợp tác của ASEAN, thì các nhà lãnh đạo các nước phát triển cao hơn, hoặc không cao, nhưng chịu ảnh hưởng văn hoá chính trị Âu - Mỹ, lại nhận thấy sự cần thiết phải tư duy ở tầm khu vực, phải từ bỏ cách tiếp cận đối với hợp tác khu vực vốn lấy lợi ích quốc gia làm kim chỉ nam cho việc tham gia vào tiến trình hội nhập khu vực ở Đông Nam Á.

Những nhận thức và quan tâm khác nhau kể trên đối với AC và các trụ cột của nó là do các nước thành viên ASEAN đều coi AC như một trong những công cụ có khả năng giúp họ thực hiện được các lợi ích quốc gia. *Ý thức về một cộng đồng khu vực chưa thật sự trở thành kim chỉ nam cho hành động của các nước thành viên trong quá trình tham gia vào tiến trình hội nhập khu vực của ASEAN*, mặc dù các nhà lãnh đạo các nước ASEAN đã nói rất nhiều về điều đó. Thực tế này đã và sẽ tiếp tục cản trở các kết quả hợp tác khu vực và quốc tế của Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á./

CHÚ THÍCH

1. Speech by Prime Minister Lee Hsien Loong at the ASEAN day lecture. Singapore, 7 August, 2007, <http://www.aseansec.org/20820.htm>
2. Xem: The Philippines's Stake in ASEAN Address by Her Excellency Mrs. Gloria Macapagal Arroyo, President of the Philippines, at the ASEAN Secretariat General, Jakarta 13 November 2001
3. Xem: "On Building the ASEAN Community:

- The Democratic Aspect". A Lecture by H.E. Dr. Susilo Bambang Yudhoyono, President of the Republic of Indonesia On the occasion of the 38 th Anniversary of The Association of Southeast Asian Nations, Jakarta, 8 August 2005. Tài liệu khai thác từ <http://www.aseansec.org>. Mục: Speechs and papers
4. Trích từ: Keynote address by H.E. Dr. Kantathi Suphamongkhon, Minister of Foreign Affairs at the Asian Society 's 15 Asian Corporate Conference on **Thai's Role in Asia and the global Economy, Thursday 9, June 2005** (<http://wwwmfa.go.th/>)
 5. Jose T. Amonte: **Community Building in Southeast Asia Bringing ASEAN Closer to the people : ASEAN Lecture at the 39 th Founding Anniversary of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and the Philippines' Chairmanship of the ASEAN Standing Committee (ASC); The Foreign Service Institute, Bunwagang Blas Ople, D FA Building, Roxas Boulevard, Pasay city, 17 August 2006**. <http://www.dfa.gov.ph/archive/speech/romulo/2006/ps091.htm>
 6. **On Building the ASEAN Community: The Democratic Aspect...** Tài liệu đã dẫn
 7. Tài liệu trên
 8. Xem: "On Building the ASEAN Community: The Democratic Aspect". A Lecture by H.E. Dr. Susilo Bambang Yudhoyono, President of the Republic of Indonesia On the occasion of the 38 th Anniversary of The Association of Southeast Asian Nations, Jakarta, 8 August 2005. Tài liệu khai thác từ <http://www.aseansec.org>. Mục: Speechs and papers
 9. Xem: Keynote Speech by H.E. Susilo Bambang Yudhoyono, President Republic of Indonesia At the ASEAN Forum: **Rethinking ASEAN: Towards the ASEAN Community 2015**, Jakarta, 7 August 2007
 10. Trích lời Thủ tướng Lý Hiên Long trong bài: "The future of East Asian Cooperation". Speech by Prime Minister Lee Hsien Loong at the 11th international conference on "The future of Asia", 25 May, 2005, Tokyo, Japan. <http://www.asean sec.org>
 11. Xem thêm: Nguyễn Văn Hà: Chính sách của Malaixia đối với việc xây dựng Cộng đồng ASEAN. Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á. Số 9 / 2007. tr.18-24
 12. Dẫn lời Tổng thống Indônêxia Susilo Bambang Xem: "On Building the ASEAN Community: The Democratic Aspect". A Lecture by H.E. Dr. Susilo Bambang Yudhoyono, President of the Republic of Indonesia On the occasion of the 38 th Anniversary of The Association of Southeast Asian Nations, Jakarta, 8 August 2005. Tài liệu khai thác từ <http://www.aseansec.org>. Mục: Speechs and papers
 13. Xem "Preservation and innovation in planing the future of ASEAN" the 2006 ASEAN lecture by Honorable Dato's Seri Abdullah Amad Badawi, Prime Minister of Malaysia on the occasion of the ASEAN anniversary, Kuala Lumpur, 8 August 2006. <http://www.asean sec.org>
 14. Như trên
 15. Xem: The Philippines's stake in ASEAN. Tài liệu đã dẫn
 16. Xem: Thirty Sixth ASEAN Economic Ministers Meeting. Joint Media Statement. Jakarta, 3 September 2004. (<http://www.aseansec.org>. Mục Economic Integration)
 17. Speech by Prime Minister Lee Hsien Loong at the ASEAN Day Lecture. Singapore, 7 August 2007) <http://www.aseansec.org/20820.htm>
 18. Xem: The Prime Minister of Malaysia: "Towards an ASEAN community" at the National colloquium on ASEAN, 7 August 2004, UITM Hotel, Shah Alam. <http://www.asean sec.org>
 19. Trích lời Thủ tướng Lý Hiên Long trong bài: "The future of East Asian Cooperation". Speech by Prime Minister Lee Hsien Loong at the 11th international conference on "The future of Asia", 25 May, 2005, Tokyo, Japan. <http://www.asean sec.org>.